Adres redactie en administratie:
Bureau Hoofdraadsman.
Coornherthuis,
Hoofdstr. 84, Driebergen
Telefoon 03438-2878
Redacteur A. Zoetebier
Hoofdraadsman

EGO

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCHE GEESTELIJKE VERZORGING VOOR MILITAIREN. NR. 5 - MEI 1975 - 14e JAARGANG

Abonnementsprijs ƒ 6,— per jaar, te storten op postgirorekening 480414 t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische Geestelijke Verzorging te Driebergen. Militairen ontvangen het blad op aanvraa

- ROOIE SIEN LEKKER HOOR
- NIEUW ROCK-WERK
- HARDOP DENKEN
- FRANS MASEREEL
- HUMANISME EN DEMOCRATIE
- DIENSTPLICHT

Vaste medewerkers:
Frits Barend
Wim Jesse
Bert van de Kamp
Peter J. Morée
Rien Robijns
Casper Vogel
Bert Vuijsje
Dick Zaal

Rooie Sien en minnaar/artiest Jan Meyer (Willeke en Jules Hamel) in een vaudeville act

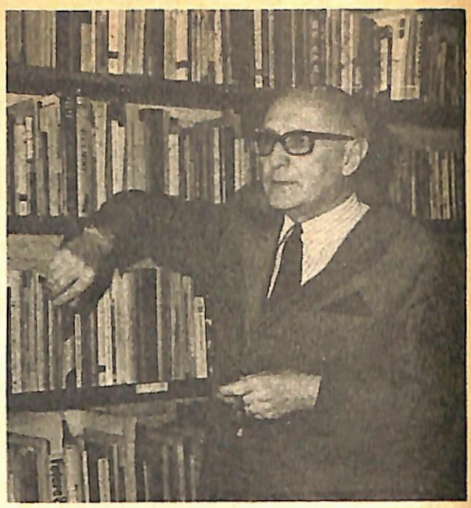

DIENSTPLICHT VERSUS VRIJWILLIGERSLEGER ZEER COMPLEXE ZAAK

Minister Vredeling heeft een staatscommissie ingesteld, die zich zal gaan buigen over het probleem van de dienstplicht. De commissie zal de regering adviseren over de wenselijkheid en mogelijkheid van afschaffing van de dienstplicht in overgang naar een geheel op vrijwilligheid steunende krijgsmacht. Fundamentele vragen die in de commissie aan de orde zullen komen zijn:

- **hoever mag de overheid gaan in het vergen van een offer als de verplichte militaire dienst?**
- **is het verantwoord van althans dat deel der dienstplichtigen dat daarin niet gelooft medewerking te vragen aan de krijgsmacht ?**
- **moet — en kan — de ongelijkheid in de verdeling van de dienstplichtlast worden gecompenseerd?**
- **is de dienstplichtgedachte nog voldoende levend in het Nederlandse volk om dienstplicht ten behoeve van de krijgsmacht te rechtvaardigen?**

Over een aantal aspecten van de door de staatscommissie te bestuderen problematiek had BBR een vraaggesprek met de directeur van de Stichting Volk en Verdediging, drs. J. M. M. Hornix.

Is het instituut dienstplicht anno 1974 eigenlijk niet een anachronisme?
Hornix: Dat is moeilijk te zeggen. De dienstplicht begint eigenlijk een soort rudiment te worden. Niemand heeft in deze tijd nog zo'n duidelijke persoonele plicht als de dienstplichtige. In de burgermaatschappij komt het niet voor dat iemand verplicht gedurende een bepaalde tijd een bepaald werk moet verrichten. Wat dat betreft is de dienstplicht een plicht die in deze tijd bijzonder moeilijk ligt.
Je kunt ook nog andere argumenten aanvoeren. De militaire dienst ligt de hedendaagse jongelui niet meer zo, ook al omdat men er de noodzaak minder van inziet door de afgenomen dreiging van buitenaf. Bovendien omdat velen van hen in de krijgsmacht oninteressant en dikwijls niet aan hun opleidingsniveau aangepast werk moeten verrichten, en ook omdat de disciplinaire verhoudingen in de militaire organisatie zo geheel anders liggen dan in de burgermaatschappij.

Daarnaast kun je stellen, dat het uit de Napoleontische tijd daterende massaleger langzamerhand verdwijnt; het grote numerieke leger wordt een kleiner kwalitatief beter leger, waarin men in het algemeen meer professionalisering en specialisten nodig heeft. Specialisten, die een langer en meer gedifferentieerde opleiding moeten hebben. Consequentie daarvan is dat ze langer in dienst moeten blijven. En dat is moeilijk te rijmen met de huidige ontwikkeling, waarin sprake is van een verdere verkorting van de diensttijd.

U zei net dat de dienstplicht de jongeren van tegenwoordig niet meer ligt ...
Hornix: Klopt! Dat komt onder andere doordat de welvaart zich ook van hen heeft meester gemaakt.De hedendaagse jongelui kunnen zich steeds moeilijker aanpassen aan een regime dat de door hen op allerlei gebied verworven geestelijke en materiële mogelijkheden beknot. Vandaar dat er allerlei conflicten ontstaan; conflicten, die op zeker moment hebben geresulteerd in acties van de Vereniging Van Dienstplichtige Militairen, die aanvankelijk toch slechts sociale belangenbehartiging op het oog had.

Een ander punt is dat de opgeroepen dienstplichtige zich als burger blijft beschouwen. Hij past zich niet aan aan de militaire dienst; nee, hij stelt zich soms zelfs agressief op tegenover de dienst. Het meest geldt dit voor degenen die niet slechts bezwaren hebben tegen de wijze waarop zij hun dienstplicht moeten vervullen, doch ook de legitimiteit, het principiële bestaansrecht van de krijgsmacht in twijfel trekken. Het gaat hier weliswaar om een klein gedeelte, dat vroeger wellicht dienst zou hebben geweigerd, maar nu protestdienst verricht, doch het blijft een feit dat het „vijandige" element aanwezig is en dat dat element invloed heeft op de omgeving.

Ook anderen gaan de noodzaak van een krijgsmacht in twijfel trekken en inherent daaraan de noodzaak van de dienstplicht steeds minder zien.
En ten slotte, maar daarom niet minder belangrijk, is er het feit dat de last van de militaire dienstplicht niet rechtvaardig verdeeld is. Momenteel komen slechts 4 van de 10 jonge Nederlanders onder de wapenen. Degenen die wel worden opgeroepen voelen zich achtergesteld.

Een alternatief voor een krijgsmacht met dienstplichtigen is een vrijwilligerskrijgsmacht
Hornix: Ja, maar er zijn natuurlijk nog veel meer mogelijkheden. Om een paar bestaande voorbeelden te geven: een volk kan zich als geheel willen verdedigen; zelfs zou daartoe de wettelijke plicht kunnen bestaan, zoals in Roemenië en Joegoslavië het geval is. Je kunt je ook voorstellen, dat het meest geschikte deel van de bevolking een algemene gemeenschapsplicht krijgt opgelegd, die niet alleen de militaire dienst betreft maar die bijvoorbeeld tevens met sociale noden te maken heeft.
In dit verband denk ik ook aan de hulp aan onderontwikkelde gebieden. Iets in die geest vinden we onder meer in Frankrijk.
Verder is er het dienstplichtigenleger, zoals we dat aantreffen in Zwitserland en eigenlijk ook in Oostenrijk. Slechts een zeer klein aantal functies wordt daar bezet door beroepsmilitairen.
Vervolgens heb je het model waarin de krijgsmacht wordt gevormd door dienstplichtigen, kortverbandvrijwilligers en beroepsmilitairen, zoals bij ons in Nederland, in België en in de Bondsrepubliek Duitsland, én een model met kortverbanders plus langverbanders (beroepsmensen) zoals in Engeland en in de toekomst ook in de USA.
En om de opsomming te completeren is er ten slotte ook nog de mogelijkheid van een krijgsmacht die volledig uit beroepsmensen bestaat.

Zou een vrijwilligerskrijgsmacht in Nederland een haalbare kaart zijn?
Hornix: Dat vraag ik me af. De doorsnee Nederlander is niet bepaald „militärfromm". Misschien zijn we als volk zelfs wel a-militair. Het militaire keurslijf ligt ons niet erg. Het is daarom nog maar de vraag of we de hogere kosten zullen willen opbrengen, en of er op de Nederlandse arbeidsmarkt voldoende mensen zullen zijn die een militaire functie ambiëren. Om de

mensen voor een beroepsleger te kunnen werven zul je immers met de produktieve en dienstenverlenende sector uit de samenleving moeten concurreren, niet alleen voor wat betreft de salarissen en de sociale garanties, maar ook op het terrein van het werk- en leefklimaat. Op dat laatste terrein kan er in de Nederlandse krijgsmacht nog wel het een en ander veranderd worden.

Kunt u dat wat toelichten?
Hornix: Er is een Amerikaans officier geweest, luitenant-kolonel W. L. Hauser, die een diepgaande studie heeft gemaakt van het vraagstuk beroepsleger versus dienstplichtigenleger, een studie getiteld „America's army in crisis" (uitgegeven door John Hopkins University Press, Baltimore (USA); red.) Hij onderscheidt in de krijgsmacht twee milieus, twee levensstijlen als het ware: de gevechtstroepen met een strenge militaire training en discipline aan de ene kant en de ondersteunende eenheden met grotendeels veel vakkennis en een vrij grote mate van vermaatschappelijkingskenmerken aan de andere kant. Als je je afvraagt naar welke krijgsmachtstructuur we toe moeten, dan geloof ik dat de ideeën van Hauser in de gedachtenontwikkeling moeten worden betrokken. Natuurlijk moeten alle categorieën een zekere gevechtsopleiding hebben. Maar moeten de ondersteuningstroepen, die niet voor het gevechtsfront bestemd zijn, militair even uitvoerig worden getraind als hun „vechtende" collega's? Dienen zij aan dezelfde disciplinaire maatregelen te worden onderworpen?

In de logistieke sector zou men dan ook wat meer kunnen vermaatschappelijken, niet alleen omdat het hier toch al min of meer civiele functies betreft, maar ook omdat daardoor de mentale positie van de krijgsmacht kan worden verbeterd. In deze sector zou ook voor wat betreft de opleidingen meer aansluiting kunnen worden gezocht bij het civiele onderwijs. Dit zou eventuele terugkeer naar de burgermaatschappij vergemakkelijken. Een en ander zou de werving van (kortverband-)vrijwilligers zonder meer ten goede komen.

Aan een overgang naar een vrijwilligerskrijgsmacht zijn behalve kwantitatieve ook kwalitatieve aspecten verbonden.
Hornix: Natuurlijk. Vraag één is of een leger met dienstplichtigen in deze tijd nog wel zin heeft. De krijgsmacht ondergaat een dermate snelle technologische ontwikkeling, dat je je afvraagt of de efficiency gediend is met de inzet van dienstplichtigen die slechts tijdelijk in de organisatie vertoeven, en zeker wanneer tot dienstijdverkorting wordt overgegaan.
Ook worden steeds hogere managementskwaliteiten aan het leidinggevend personeel gesteld. Of die bij het dienstplichtig kader in voldoende mate aanwezig en ontwikkeld zijn is de vraag.
Blijft natuurlijk altijd het probleem wie men voor het eenvoudige werk in de krijgsmacht zal moeten aantrekken. Het hogere vooropleidingspeil van de hedendaagse jeugd zal zowel het inschakelen van dienstplichtigen als het werven van vrijwilligers bemoeilijken.
Wanneer men een vrijwilligersleger gaat invoeren, zal men bij de aanname van personeel bepaalde normen moeten hanteren. Men zal er bijvoorbeeld op moeten toezien dat het leger een afspiegeling vormt van de maatschappij. Wanneer dit aspect wordt vergeten, kan dat grote moeilijkheden opleveren. We zien dat nu reeds in de Verenigde Staten, waar de maatschappelijke afspiegeling en daarmee ook de kwaliteit van het personeel, achteruit dreigt te gaan.

Aan een vrijwilligersleger zitten bepaalde nadelen. Zo'n leger zou bijvoorbeeld een staat-in-de-staat kunnen gaan vormen.
Hornix: Wanneer er een keuze gemaakt moet worden tussen een vrijwilligersleger of een dienstplichtigenleger, dan is dat een zaak van het parlement. Het volk in zijn totaliteit moet echter vooraf in die kwestie geraadpleegd worden. Daarvoor is de zaak veel te fundamenteel, zij raakt de grondwet.
Aan de invoering van een vrijwilligerskrijgsmacht is inderdaad het risico verbonden, dat zo'n krijgsmacht zich op een zeker moment isoleert van de maatschappij. In dat verband denk ik niet onmiddellijk aan een staatsgreep, maar je kunt er toch niet genoeg op wijzen dat aan een eventuele isolering van het leger gevaren verbonden zijn.

Ik geloof dat de Engelsen dit probleem goed hebben onderkend. Zij zetten hun beroepsleger in vredestijd in de civiele sector in. Daardoor onderhoudt men de betrekkingen met de burgermaatschappij en ontloopt men het gevaar van verveling en leegloop alsmede van een afgesloten militaire maatschappij, die zich van de samenleving vervreemdt.

Hoe, denkt u, staat het Nederlandse volk tegenover de eventuele vervanging van een leger met dienstplichtigen door een vrijwilligersleger?
Hornix: Het Nederlandse volk brengt voor zijn gevoel grote offers voor zijn defensieapparaat: financiële offers en offers in de vorm van de dienstplichtvervulling. Een potentieel dienstplichtige zal desgevraagd verklaren dat hij voor een vrijwilligersleger is, omdat hij dan zijn studie niet hoeft te onderbreken voor de vervulling van zijn dienstplicht, zijn promotiekansen in het bedrijfsleven niet worden vertraagd, enz.
Uit een recent opinie-onderzoek van de Stichting Volk en Verdediging blijkt dat de helft van het Nederlandse volk
— vrouwen iets minder dan mannen
— het er helemaal mee eens is dat een vrijwilligersleger verre de voorkeur verdient boven een leger met dienstplichtigen. Eén van de tien ondervraagden was het er helemaal niet mee eens.

De beroepsmilitair ziet over het algemeen, uit efficiency- en kwaliteitsoverwegingen, grote voordelen in het systeem van een vrijwilligersleger ondanks de vele problemen op het gebied van legervorming, enz.
Maar toch zal het Nederlandse volk in zijn totaliteit zich afvragen: wat kost het mij? Als ik naga wat de Engelsen voor hun vrijwilligerskrijgsmacht budgetteren, en nu ook de Amerikanen, dan moet ik zeggen dat een vrijwilligersleger beslist geen goedkopere zaak is. En daar de Nederlander nogal op zijn portemonnee gesteld is, vraag je je toch wél af hoe hij de eventuele invoering van een vrijwilligersleger zal ontvangen.
Mochten de kosten van een vrijwilligersleger inderdaad veel hoger zijn dan die van een leger met dienstplichtigen, dan zou hier wel eens het struikelblok voor de invoering van een dergelijk vrijwilligersleger kunnen liggen. Hoewel daar natuurlijk tegenover staat dat het personele offer van de dienstplichtvervulling dan komt te vervallen.

Ik kan op dit moment niet bekijken wat het zwaarst zal wegen, het financiële dan wel het personele aspect, doch ik vrees dat als het er op aankomt de Nederlander niet zal staan te dringen om de defensieuitgaven te verhogen, noch om zich bij de wervingsbureaus aan te melden.

U acht de instelling van een staatscommissie een goede zaak?
Hornix: De overgang van een leger met dienstplichtigen naar een vrijwilligersleger is een zeer ingewikkelde, ingrijpende en kostbare zaak. Ik heb geprobeerd dat duidelijk te maken, maar daarmede is natuurlijk lang nog niet alles gezegd.
Voordat een dergelijke stap wordt gezet moet het probleem met alle daaraan verbonden consequenties nauwgezet worden geanalyseerd, ook ten aanzien van de Nederlandse volkshuishouding. Wat dat betreft verheugt het mij, dat minister Vredeling met de instelling van een staatscommissie een dergelijke zorgvuldige voorbereiding op het oog heeft.
Ik moet eraan toevoegen dat bij mij het vraagstuk dienstplicht versus vrijwilligersleger niet prevaleert. Belangrijker vind ik dat een krijgsmacht efficiënt is georganiseerd en maatschappelijk aangepast, en vooral dat zij door een goede toerusting in staat is aan haar doelstelling, het voorkomen van oorlog, te voldoen.

Overgenomen uit bericht —
beschouwing — raad
oktober 1974

HUMANISME EN DEMOCRATIE

Het is bepaald geen originele vondst als hier als onderwerp de democratie aan de orde wordt gesteld. Democratie of democratisering is een veelvuldig besproken en beschreven onderwerp. En talloos zijn de discussies waarin op een gegeven moment de democratie ter sprake komt, ook met behulp van andere begrippen, zoals democratisering, democratisch land, ondemocratisch optreden, machtsmisbruik, autoritair bestuur, manipulatie, inspraak en medezeggenschap. Kennelijk is de democratie een verschijnsel of een vraagstuk, waarmee mensen zich vaak bezighouden. Democratie is blijkbaar iets heel belangrijks voor de mensen.
Ook de relatie tussen humanisme en de democratie wordt in dit artikel bepaald niet voor het eerst gelegd. Uit vele gesprekken en geschriften blijkt dat een democratische samenleving in de humanistische kijk op mens en maatschappij van grote betekenis wordt geacht. Dit artikel zal zeker niet veel nieuwe dingen naar voren brengen. Maar het is misschien toch de moeite waard voor de zoveelste maal aandacht te vragen voor de democratie, uitgaande van de opvatting dat een veranderende samenleving het probleem van de democratie vaak weer op eigentijdse wijze aan de orde stelt.

Wat is eigenlijk democratie?

Strikt genomen is democratie een politiek begrip, dat wij het scherpst gedefinieerd ontmoeten in politicologische en staatsrechtelijke literatuur. Het heeft te maken met de wijze waarop de staat is ingericht en in het bijzonder met de manier waarop de burgers van de staat worden geregeerd. In een democratische staat (democratie = regering door het volk) zijn de burgers van de staat zelf de dragers van de politieke macht: zij maken de wetten en zij zien toe op de juiste uitvoering van die wetten door bestuurders die zij zelf hebben aangesteld. Kenmerkend voor een democratie is dat de burgers niet onderworpen zijn aan de willekeur van leidende personen die zich zelf hebben benoemd en aan niemand verantwoording schuldig zijn, maar dat de burgers zelf de leiders hebben gekozen en aangeven binnen welke kaders deze leiders mogen optreden. Geen leider heeft meer macht dan het volk hem heeft toegekend, geen leider mag een ander gebruik maken van zijn bevoegdheden dan het volk heeft bepaald, geen leider kan ongecontroleerd door het volk van zijn bevoegdheden gebruik maken. De bestuurders kunnen alleen besturen met instemming van de bestuurden. En elke bestuurde kan, indien hij of zij geschikt is, zelf bestuurder worden.
Wij kunnen de democratie ook een methode van besluitvorming noemen. Democratische besluitvorming wil zeggen dat de burgers, als zij dat wensen, het tot stand komen van een besluit en de inhoud van dat besluit kunnen beïnvloeden. De leiders bieden tot deze beïnvloeding gelegenheid, de burgers kunnen de leiders daartoe overigens dwingen. In plaats van besluitvorming kunnen wij de term beleid gebruiken: de vorming en uitvoering van het beleid geschieden met medewerking en onder controle van de burgers, binnen de lijnen die de burgers hebben aangegeven.
Het is niet zo dat alle burgers van een staat elke dag ten aanzien van alle te regelen zaken rechtstreeks deelnemen aan wetgeving en bestuur, aan de vorming en uitvoering van beleid. Een grote gemeenschap als een volk kan ten aanzien van een complexe organisatie als een staat slechts op indirecte wijze aan de politieke besluitvormingsprocessen deelnemen, via vertegenwoordiging. In democratische staten zien wij daarom de mensen naar de stembus gaan om hun vertegenwoordigers, de volksvertegenwoordigers, te kiezen. De gekozenen vertolken in de volksvertegenwoordiging de opvattingen van de burgers, wanneer zij medewerken aan de totstandkoming van wetten en controle uitoefenen op het bestuur. Zij kunnen de regeerders tot aftreden dwingen en andere regeerders aanwijzen, als de regering niet voldoende in overeenstemming met de wensen van het volk rekening houdt.
Een ander belangrijk kenmerk van de democratische methode van politiek bedrijven is de wijze waarop de besluitnemers rekening houden met verschillen van opvatting onder de burgers. Via politieke partijen proberen de burgers hun ideeën te ordenen en te kanaliseren via hun mensen in de volksvertegenwoordiging. Wanneer tegenstellingen niet

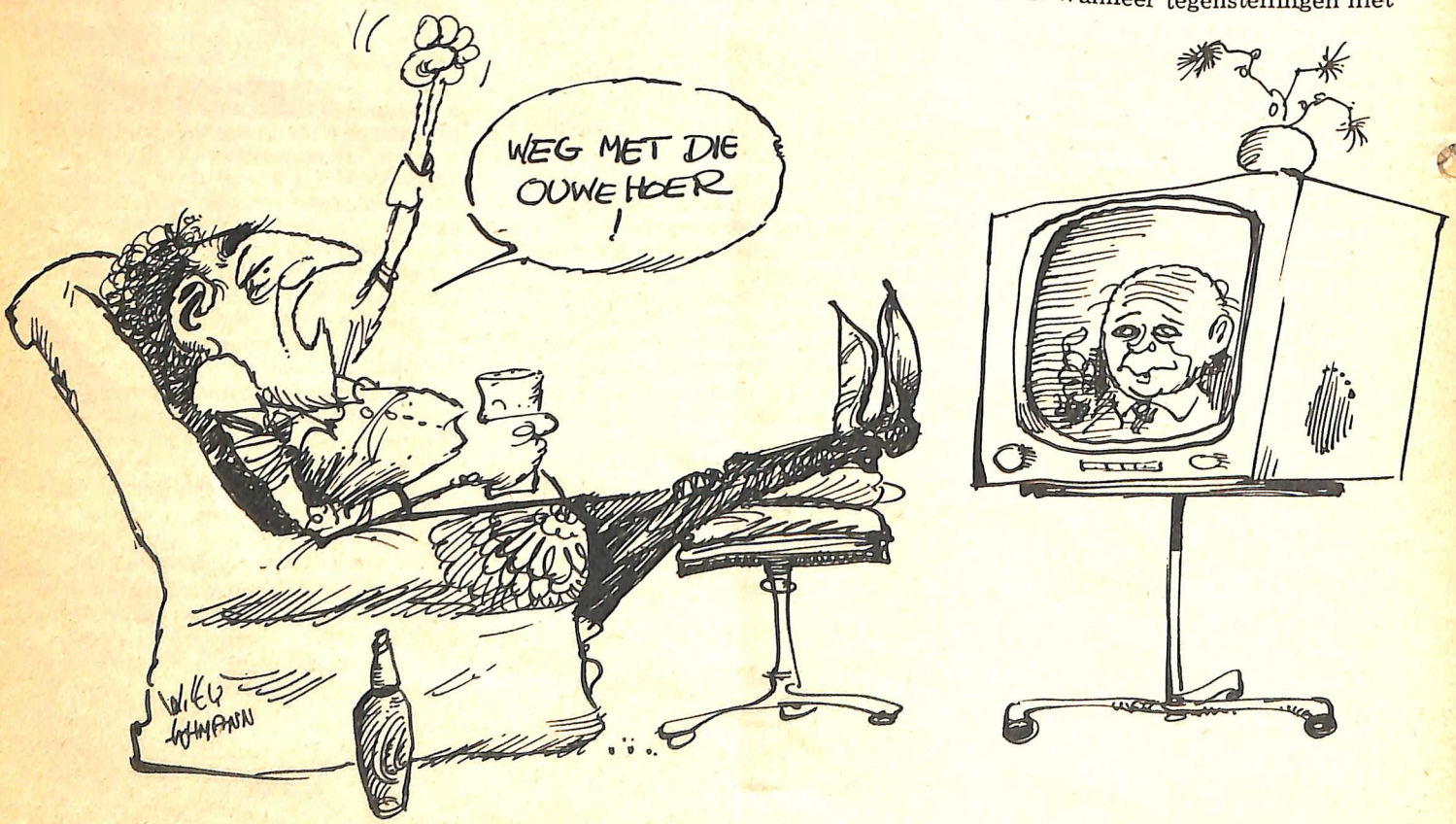

kunnen worden overbrugd, beslist de meerderheid in de volksvertegenwoordigers namens de opvattingen van de meeste burgers. Zoveel mogelijk houdt de meerderheid toch rekening met de belangen en wensen van de minderheid.
Het begrip democratie is meer en meer ook van toepassing geworden op de inrichting van organisaties van allerlei aard en op de bestuurssamenstelling en besluitvorming daarbinnen. Zo spreken wij bijvoorbeeld over democratische (of autocratische) structuren in het bedrijfsleven, in het onderwijs, in het leger en in de voetbalvereniging. Overal waar bestuur nodig is en besluiten moeten worden genomen, waaraan de leden van de organisatie in kwestie gebonden zijn of die invloed hebben op hun belang, komen structuren en processen voor die in meer of mindere mate democratisch kunnen zijn.

Worden wij democratisch bestuurd?

In het voorgaande is de democratie in haar zuiverste vorm beschreven. Afgezien misschien van enkele kleine, overzichtelijke organisaties, onder de voorwaarde van actieve betrokkenheid van alle leden, komt deze zuiverste vorm in de werkelijkheid niet voor. Geen enkele zogenaamde democratische staat is voor de volle honderd procent democratisch; wij kunnen hoogstens zeggen dat sommige staten in een aantal essentiële opzichten (invloed van de burgers op de samenstelling van de regering, de inhoud van de wetgeving en de totstandkoming en uitvoering van besluiten, de eerbiediging van de belangen en opvattingen van minderheden) meer de trekken van een democratische dan van een autocratische staat vertonen. Met andere woorden: overwegend zijn sommige staten democratisch, zij hebben ook autocratische trekken. Omgekeerd hebben autocratisch ingerichte staten met dictatoriale bestuursvormen ten dele ook democratische karakteristieken.
Een staat (of elke andere organisatie) is namelijk niet zonder meer democratisch als op papier is geregeld dat de bestuurders door de bestuurden kunnen worden gekozen en afgezet, dat de bestuurders binnen de aanwijzingen van de bestuurders moeten blijven en dat de bestuurden zelf ook bestuurders kunnen worden. De vraag is of een staat ook in werkelijkheid op democratische wijze kan functioneren. In de praktijk blijkt dat dit slechts in beperkte mate het geval is. Een van de belangrijkste belemmeringen daarvoor is, dat de burgers alleen op zeer bescheiden schaal in de besluitvorming en ook in de daaraan voorafgaande processen van meningsvorming kunnen participeren, gesteld al dat zij willen participeren en een mening hebben. Afgezien van desinteresse en apathie, is participatie moeilijk door het grote aantal ingewikkelde vraagstukken waarvoor de wetgever en het bestuur zich zien gesteld. Het is niet eenvoudig de tijd te vinden en de informatie te verwerven

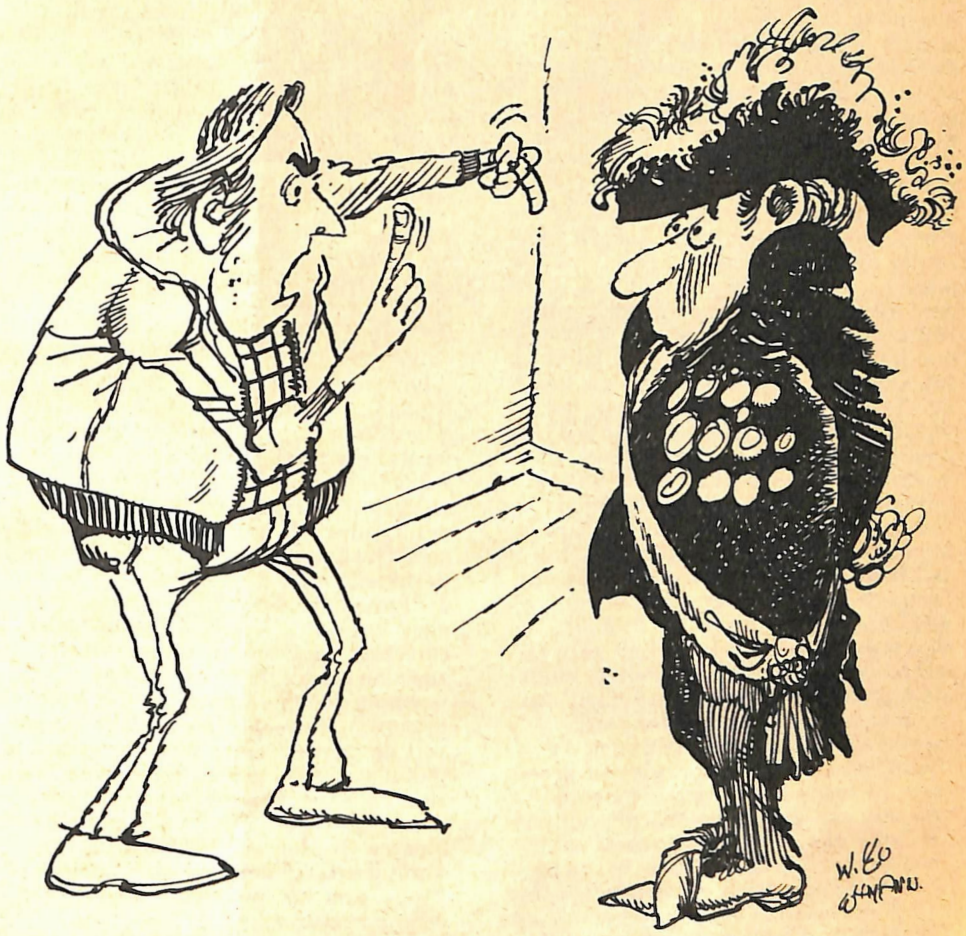

om zich over allerlei zaken een oordeel te vormen. Dit betekent dat het bestuur of de wetgever langs indirecte wegen te weten moeten komen wat er onder het volk leeft en op welke manier in een bepaalde behoefte moet worden voorzien. Ook de volksvertegenwoordigers kunnen dat niet zeggen, want zij hebben slechts voeling met een klein, geïnteresseerd deel van de bevolking.
Bovendien is de invloed van de volksvertegenwoordigers op het beleid veel kleiner geworden naarmate het aantal te beheersen problemen is toegenomen. Daardoor ligt het zwaartepunt in de wetgeving dikwijls bij de regering, gesteund door vele deskundige ambtenaren, in plaats van bij de volksvertegenwoordiging. De parlementen in de moderne staten zijn hoe langer hoe meer van wetgevende organen controlerende organen geworden.
Voorts wordt een democratische besluitvorming vaak doorkruist door een streven naar macht bij de regeerders of bij politieke partijen. In het uiterste geval wordt de burger teruggebracht tot de status van stemmer op een bepaalde lijst, die misschien meent voor een bepaald beleid te kiezen, maar in feite geen enkele invloed heeft op de besluiten die genomen zullen worden.

Nu de mensen — althans: bepaalde mensen — zelfbewuster worden en zelf willen meespreken over de wijze waarop hun belangen moeten worden behartigd, neemt de kritiek op het uit democratisch oogpunt niet behoorlijk functioneren van de moderne samenleving toe. Personen, maar vooral groepen proberen druk uit te oefenen op bestuurders en volksvertegenwoordigers, zowel op rijksniveau als op gemeentelijk vlak. Demonstraties en andere actie- en pressiemiddelen onderstrepen de eisen en zetten dikwijls meer kracht bij dan de meer traditionele vormen van belangenbehartiging via de geijkte kanalen. Op deze manier weten groeperingen de aandacht te vestigen op reële misstanden en oefenen zij invloed uit op de totstandkoming en inhoud van maatregelen. Een punt voor discussie is: kunnen deze drukmiddelen van actiegroepen nu en dan

niet een zodanige invloed hebben, dat in feite een minderheid haar wil oplegt zonder dat via normale procedures van overleg is nagegaan hoe de meerderheid er over denkt? Een ander punt: valt te constateren dat acties van mondig geworden burgers tot het besef leiden dat de mensen niet behoeven te dulden en te berusten, maar hun lot in eigen hand kunnen nemen? En: hebben al deze acties wellicht een positieve invloed op de besluitvorming in de officiële organen van wetgeving en bestuur?

Wat vinden humanisten ervan?

Uit humanistisch gezichtspunt is de democratie een belangrijke poging om op het niveau van besluitvorming de mens tot zijn recht te laten komen. De democratie wil immers dat de mensen zelf beslissen over de politiek die nodig is om de samenleving te laten functioneren. Het humanisme is per definitie een levensvisie en een beweging die de zelfbeschikking van de mens voorop stelt en die dus niet verdraagt dat er bestuurders zijn met onbeperkte macht over bestuurden. Daarom ook zal het humanisme steeds kritisch letten op verschijnselen als politieke macht en gebruik van macht, teneinde deze te toetsen aan democratische beginselen.
Naast de zelfbeschikking, het recht op ontplooiing naar eigen ontwerp, vindt de humanist de gelijkwaardigheid van de mensen van gewicht. De democratie zal in humanistische ogen de belangen van alle individuen of groepen op evenwichtige wijze moeten dienen, met andere woorden: voor een eerlijke verdeling van kansen en aanspraken op allerhande bestaansmogelijkheden moeten zorgen alsmede voor een eerlijke verdeling van de zeggenschap om mee te praten en te beslissen. Voorts vindt de humanist dat gelijkwaardige mensen hun belangen verschillend mogen accentueren en interpreteren, dat zij tot een verschillende kijk op de beste inrichting van hun leven en hun omgeving mogen komen. Hoe onvermijdelijk dikwijls de meerderheid de doorslag moet geven, er moet voldoende ruimte zijn voor afwijkende opvattingen en gedragingen. Daarvoor is veelal een grote mate van verdraagzaamheid nodig, met name als men persoonlijk de opvattingen van de ander niet deelt en bezwaren aan zijn gedragingen meent te zien.
Het is duidelijk dat de humanistische gedachte over menselijke vrijheid en gelijkwaardigheid niet te verenigen zijn met discriminerende regels en handelingen. Wettelijke en bestuurlijke maatregelen die sommige categorieën van de bevolking achterstellen bij andere, bijvoorbeeld op grond van geslacht, afkomst of maatschappelijke positie, zijn in strijd met deze gedachte en daarmee ook met de democratie, zoals het humanisme die ziet. In plaats van achterstelling zal een democratisch bestuurde samenleving rechtvaardigheid moeten brengen, wat ook het geven van extra bescherming of steun aan zwakke groeperingen of mensen in moeilijkheden kan inhouden.
Ten slotte wil het humanisme oplossingen bedenken om zoveel mogelijk mensen tot actieve participatie te brengen. Dit stelt in de eerste plaats hoge eisen aan opvoeding, onderwijs, vorming en dergelijke agogische en educatieve activiteiten, opdat de mensen mondige mensen worden en het aandurven kritisch in plaats van gehoorzaam, reagerend in plaats van berustend over de politiek mee te denken en er aan deel te nemen. Wat voor het politieke leven geldt, geldt evenzeer voor andere levenssferen, zoals de school, het bedrijf, de woonplaats, de vereniging. Het komt er op aan de veelal machteloze burger van de bevoogdende welvaartsstaat te mobiliseren en mogelijkheden te laten zien voor beïnvloeding van besluitvorming. Tegelijkertijd zal gewerkt moeten worden aan vervanging van verouderde structuren van autocratische aard tot moderne, democratische structuren.
Overal waar humanitisch denkende mensen bij elkaar zijn, zouden wij ons kunnen oefenen in participatie, in kritisch denken, in meewerken aan democratische besluitvorming. Het vormingswerk binnen het Humanistisch Verbond, en verwante organisaties kan hier zeer belangrijk werk doen.

ARIE L. DEN BROEDER
socioloog
voorzitter gemeenschap
Voorburg-Rijswijk
Humanistisch Verbond

1821 dagen onvrijheid

Op donderdag 24 april j.l. heeft de minister van defensie de heer H. Vredeling de grote expositie '1821 dagen onvrijheid' ter gelegenheid van de dertigjarige herdenking der bevrijding voor het publiek open gesteld.

Deze expositie staat opgesteld op het terrein Buitenwatersloot 270 te Delft. Toegang voor het publiek is kosteloos; de tentoonstelling blijft opengesteld tot en met 15 juni 1975. Dagelijks geopend van 12.30 - 17.30 en van 18.30 - 21.00 uur; zaterdags en zondags en 30 april, 5 mei, 8 mei en 19 mei van 12.30 - 17.00 uur.
Bezoek in groepsverband is mogelijk in de ochtenduren; men dient zich hiervoor te wenden tot de educatieve dienst van het Koninklijk Nederlands Leger- en Wapenmuseum te Leiden (tel. 071-34241).

Soms hoor je wel eens iemand in je omgeving beweren dat we teveel op het buitenland gericht zijn. De popmuziek van eigen bodem zou zwaar ondergewaardeerd worden. De profeet die in eigen land nu eenmaal niet geëerd wordt, etcetera. Pas wanneer een Nederlandse groep in het buitenland succes heeft, gaan ook hier de ogen open. Voorbeelden: Focus en (recentelijk) Golden Earring.
Ook mij is vaak verweten dat ik geen oog zou hebben voor het vaderlands popgebeuren. Niet ten onrechte. Al mijn aandacht was op het buitenland gericht, om de eenvoudige reden dat wat daar gebeurde een stuk interessanter was dan wat er hier gebrouwen werd. Ook de successen van Focus en Earring brachten daarin geen verandering. Beide groepen deden soms best leuke dingen maar als totaliteit vond ik geen enkele elpee van ze echt goed. Onlangs is daar toch verandering in gekomen. Golden Earring heeft namelijk een schitterende elpee op de markt gebracht. De titel is „Switch" en de plaat is gestoken in een erg smaakvolle hoes (dit in tegenstelling tot de voorafgaande elpee „Moontan"). De Earring bestaan tegenwoordig uit vijf man. Toetsenman Robert-Jan Stips komt van de groep Super Sister en blijkt een grote aanwinst. Zijn prestaties achter piano, orgel of syntesizer zijn soms erg indrukwekkend. Hij was het ook die voor het nummer „Kill Me (Ce Soir)" een strijkersarrangement schreef, dat zeer origineel en effectief genoemd mag worden. „Switch" bevat veel goed gedoseerde hard-rock, maar ook fraaie langzame nummers of een enkel uitstapje naar Caraïbische ritmen: „Tons Of Time". Een elpee van grote internationale allure, waarmee de Earring

UITSTEKEND

NIEUW ROCK-WERK VAN EIGEN BODEM

Overal nog veel indruk zal maken. In de schaduw van de Earring staat de Delftse formatie Alquin op het punt van een internationale doorbraak. Ook zij hebben onlangs een uitstekende elpee uitgebracht: „Nobody Can Wait Forever". Ook hier doet een fraaie suggestieve hoes reeds het beste vermoeden. Dit is de derde elpee van Alquin en een grote stap verwijderd van de voorgaande. Ook hier heeft een nieuw groepslid zijn invloed terdege doen gelden. Michel van Dijk (een 10-jarige zangcarrière achter de rug) heeft alles wat een rock-zanger nodig heeft: een gocie stem, voldoende techniek, bühne-persoonlijkheid. Zijn komst heeft het Alquin-geluid meer power en directe impact gegeven. „Nobody Can Wait Forever" is meer een rock & roll-plaat dan de vorige Alquin-albums, die het meer van lange, lyrische instrumentale stukken moest hebben. Ferdinand Bakker schreef weer de muziek van alle nummers en zijn zeer oorspronkelijke, vlo[illegible]e gitaarspel is ook op deze nieu[illegible]plaat volop te bewonderen. Dick Franssen (orgel), Job Tarenskeen (drums), Ronald Ottenhof (sax/fluit) en Hein Mars (bas) vervolmaken de bezetting. Dit jaar gaan ze naar Amerika en ik verwacht dat ze daar veel indruk zullen maken. Met „Switch" en „Nobody Can Wait Forever" kan de kritische rock-liefhebber eindelijk weer eens in eigen huis terecht. Twee volvette aanraders van eigen bodem.

Golden Earring
„Switch
Polydor 2344 046
Alquin
„Nobody Can Wait Forever"
Polydor 2925 030

Bert van de Kamp

't Is een doodnormale zaak dat in elk land waar films worden geproduceerd ook gebruik wordt gemaakt van verhalen, toneelstukken en romans die in dat land bij een zo groot mogelijk publiek aanslaan. Een keihard gegeven dat men moeilijk voorbij kan gaan. En een producer die geen minachting koestert voor zijn publiek, doch er van uitgaat dat het graag de dingen ziet die hij ook wil zien, kan rekenen op blijvend applaus. Met andere woorden, als zo'n producent „Rooie Sien" (het volkstoneelstuk met de dames Beppie Nooy in de respectieve hoofdrollen) ter hand neemt, dan weet hij zeker dat hij een goudmijntje in handen heeft. Echter, er is één probleem: hoe pakt de producent zo'n stuk aan. Gaat hij op de geld-verdien-toer of kent hij hogere waarden toe aan het amusement. Het eerste hoeft het tweede niet uit te sluiten (zo'n man, en hij niet alleen, moet toch ook eten?), maar het scheelt nog al wat als hij alleen uitgaat van platte lol en Tiroler-sex.
Gelukkig heette die producent Rob du Mée en werd Frans Weisz de regisseur, die van „Rooie Sien" een Hollywood-film moest maken. En dat het een lekkere film werd, valt moeilijk te raden. Maar eerst iets over Frans Weisz. Hij hoefde zich mét deze film eigenlijk niet te bewijzen. Zijn basis tot succes had hij al in het verleden gelegd. Een respectabel aantal films zijn hiervan getuige: Een zondag op het eiland Grande Jatte, Het gangstermeisje, De inbreker, Naakt over

Beppie Nooy jr. als Rooie Sien

de schutting en alle reclamefilmpjes voor het shag-merk Drum (één van die spots werd als een soort voorfilmpje van het werk van Weisz getoond in de Amsterdamse bioscoop waar ik de voorstelling van Rooie Sien bijwoonde). Al die films laten een Weisz zien, die gevoelsmatig en verstandelijk overkomt als iemand die verstand heeft van film-maken. Hij blijkt voortdurend bezig te zijn zonder dat de toeschouwer er met de haren wordt bijgesleept van „kijk mij nou eens even lekker bezig." Weisz laat ook zijn cameraman niet zomaar wat fietsen (bij Rooie Sien was de beurt aan Ferenc Kalman Gall), nee, hij bemoeit zich duidelijk met kadrering en zo en probeert zijn toeschouwer ook via een snellere montage zijn verhaal mee te laten beleven. En dan kom je als kijker wel voor verrassingen te staan.
Een ieder weet dat Beppie Nooy jr. een actrice pur sang is, eentje ook die een beeld kan vullen. Maar terwijl ze bezig is haar spel te spelen, laat Weisz op de achtergrond dingen gebeuren die er ogenschijnlijk bij horen, maar goed beschouwd een eigen leven leiden. Er is altijd wel wat te zien op de achtergrond, het is nooit een dood décor. Dat nu is de kracht van Weisz die met deze ideeën aansluit bij de ideeën die producent Rob du Mée van film heeft. Er wordt met grandeur gefilmd en dat kun je lang niet van alle filmmakers in ons land zeggen.
Tja, en dan het fenomeen Willeke. Voor zover ik kan nagaan, schreef de filmkenner van de Volkskrant, B. J. Bertina, weinig lovende woorden over deze voormalige smartlapzangeres, die — dat moet gezegd — allure en durf bezit om telkens iets nieuws, iets moeilijks ook, aan te pakken.
Indertijd verbaasde ze half tv-kijkend Nederland met haar toneelspel in een stuk van Molière, en de andere helft van Nederland lag enkele jaren later aan haar voeten toen zij Marleentje Spaargaren vertolkte.
Niet dat ik nou wegloop met Willeke Alberti — ik begrijp nog steeds geen snars van haar expressie, misschien moet je met haar gewerkt hebben om er iets van te snappen — maar zeker is dat zij een lekkere Rooie Sien is. En buiten kijf staat dat ze geen irritante stem heeft, die ook zingend best te waarderen is. Daar komt nog bij, dat Willeke gewoon aanleg heeft voor dit pure volkstoneel (lees volksfilm). En dat is nooit weg in dit overvolle landje, waar veel te veel zogenaamde filmheldinnen rondlopen die tittel nog jota snappen van het gebeuren.
Ja, en dan haalde Du Mée nog een aantal formidabele acteurs voor de camera: Jules Hamel, Cor van Rijn, Myra Ward, Kees Brusse. Acteurs dus die het klappen van de zweep kennen, die ook **toneel** hebben gespeeld en zoveel ervaring hebben, dat ze probleemloos **film** aankunnen.
Natuurlijk is het een verdienste dat toeschouwers bij het verlaten van de zaal het aloude „Telkens weer" neuriën, maar dat kan ook aan de platenpluggers liggen. Een iets te geforceerd laatste beeld tenslotte dat Weisz ons voorschotelt, maar toch één die (op het randje van de melodrama) voldoende indruk maakt. Kortom, een volledige film, die soepel loopt, gelukkig sex niet met de haren erbij sleept, al draait het daar wel om. Een Rooie Sien tenslotte die applaus verdient. Wellicht gaat Keetje Tippel haar ook nog eens bekijken.

Peter J. Morée

ROOIE SIEN, LEKKER HOOR

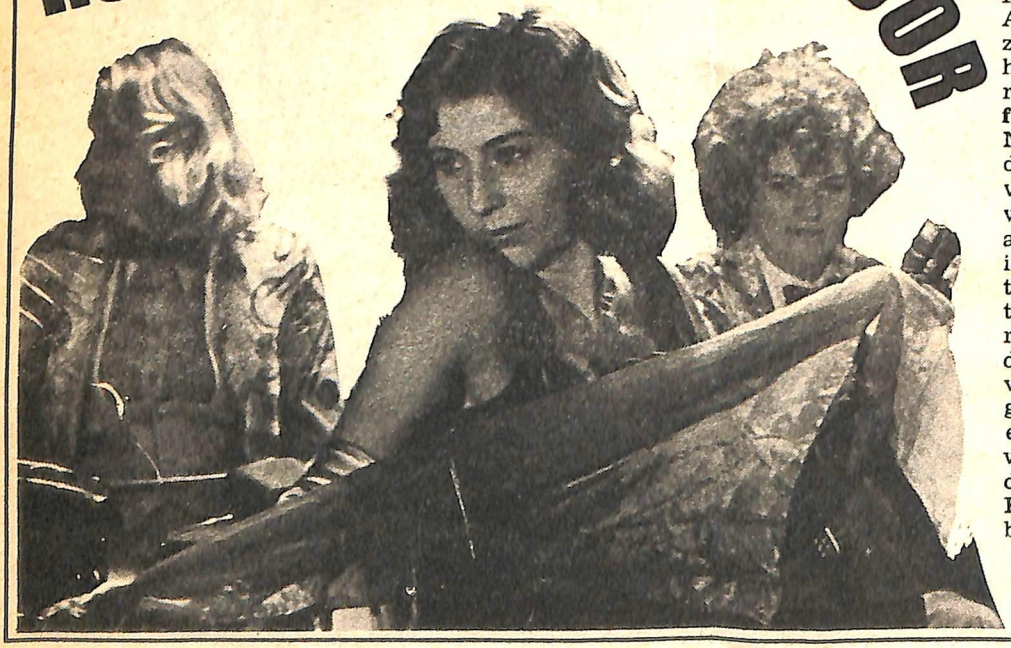

Roger Daltrey als de vleesgeworden Tommy, rockopera van the Who, verfilmd door Ken Russell

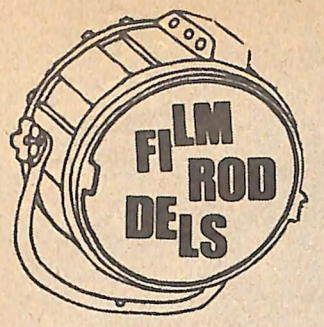

JAMES STEWART staat weer op de planken. In Londen (de Prince of Wales) vertolkt deze 66-jarige acteur de rol van Elwood P Dowd in „Harvey". Stewart speelt deze rol nu al voor de vijfde keer. In 1947 begon hij er mee op toneel, in 1950 maakte hij onder Henry Koster een filmversie, in 1970 stond hij op Broadway (met Helen Hayes) en in datzelfde jaar maakte hij nog een tv-serie van dit ook in ons land fameuze toneelstuk (o.a. Johan Kaart speelde deze rol). Anthony Quayle heeft in Londen de regie.

VIJFTIEN JAAR na dato spelen Dirk Bogarde en Ava Gardner weer met elkaar. In 1960 maakten ze „The angel wore red" en nu beminnen ze onder regie van Cyril Frankel elkaar in Oostenrijk in „Kickback".

OPNIEUW IS Richard Lester er in geslaagd ons een smakelijke avonturenfilm voor te schotelen. Zijn langverwachte vervolg op De Drie Musketiers heet — hoe kan het ook anders — De Vier Musketiers en is één en al lachsalvo. Dezelfde bezetting die de eerste film zo soepel maakte (Michael York, Oliver Reed, Faye Dunaway. Christopher Lee, Raquel Welch, o.a.) zorgt ook nu voor heerlijk kijkwerk. En Lester weet nog steeds niet van ophouden wat betreft zijn filmische grappen. Het vervolg op De Drie Musketiers behandelt het verraad van Milady. En opnieuw steelt Charlton Heston de show door als kardinaal Richelieu een ieder de stuipen op het lijf te jagen met zijn snode plannen.

GEZIEN OP TV een fragment van „Earthquake". Daarna in de bioscoop (Cinema International) de voorstelling bijgewoond en toen meteen even gevoeld wat ik bij de tv al miste: de trilling. Helaas ben ik niet kapot (ook letterlijk niet) van deze gimmick „sensurround". Ik zie deze vorm van kermisvermaak in de bioscoop dan ook geen lang leven beschoren. Dergelijk spektakel valt in onze huisbioscoop door de mand, daar dergelijke fratsen niks te maken hebben met film. „Earthquake" blijkt via tv een bordkartonnen aangelegenheid, die alleen maar een indruk achterlaat van geld wegsmijten. Ga zelf kijken en voelen. Tenslotte moet je er geweest zijn om er over te kunnen oordelen.

DAT ER OOK nog wel eens waardeloze films aan de man worden gebracht, bewees vorige maand Fox Film bij een pre-view van „De sex-shock", een goedkoop ogend opvolgertje van „Valley of the dolls". Deze „Sex-shock" is vijf jaar geleden in Amerika gemaakt, toen men in Hollywood tot de ontdekking kwam dat het drugprobleem gelardeerd met sex best eens op een populaire manier aan de man gebracht kon worden. In deze film verstaat men onder drugs marihuana, van de rest hebben ze nog nooit gehoord. En dat geeft deze film meteen al een merkwaardig geurtje... Men verpakte dit „probleem" in een slap verhaaltje over een rock and roll-trio dat het pad van de roem bestijgt en daarbij van alles beleeft. Zodat producent/regiseur Russ Meyer ons van alles voortovert dat aan het absurde grenst. Een gigantische etalage van enormiteiten die slechts de lachlust opwekt. En helemaal als blijkt dat de Nederlandse filmkeuring pas anno 1975 genegen is deze „Sex-shock" voor vertoning vrij te laten, moet me toch van het hart dat het een misplaatste grap is van het filmverhuurkantoor. Zijn die nu gek of...

ALS NIET POP-LIEFHEBBER — gek, maar die zijn er nog — heb ik vol bewondering gekeken naar Ken Russells „Tommy", de gefilmde versie van de rock-opera, die door de Britse groep The Who enkele jaren geleden op plaat en planken is gezet. Roger Daltrey speelt een opvallende Tommy, de jongen die na het zien van de moord op zijn vader blind en doofstom opgroeit en zichzelf later via een spiegelbeeld terugvindt. Er zitten voortreffelijke scenes in deze Tommy, en Ken Russell wist zich daarbij gesteund door vakbekwame lui: Ann Margret, Oliver Reed, Jack Nicholson en de popsterren Elton John, Eric Clapton, Keith Moon en Tina Turner.

EEN VORSTELIJKE bijlage verscheen als insteek bij het weekblad Vrij Nederland: De Nederlandse film in de jaren '30. De redactie van het helaas ter ziele gegane FILMFAN heeft de kans gegrepen om de gemiddelde VN-lezer wegwijs te maken in een periode, die deze lezer niet of nauwelijks bewust heeft meegemaakt: de jaren dertig. Want, zo schrijft de redactie in een ten geleide, men moet gezien de huidige successen van de Nederlandse film nu niet denken dat dit de enige periode is in onze filmcultuur die gekenmerkt wordt door bloei. Juist de regisseurs anno-nu zijn geïnspireerd door hun voorlopers van stomme en eerste geluidsfilm. Een bijlage die middels een aantal interviews met bv. Johan Kaart, Lily Bouwmeester en Sylvain Poons een goed beeld geeft van deze belangrijke pioniersperiode.

PJM

Michale York (d'Artagnan) wordt aangevallen bij zijn poging om vriendin Raquel Welch te bevrijden uit handen van de snode Richelieu in de sterke avonturenfilm De Vier Musketiers

Uit het album Poëtes

Zelfportret

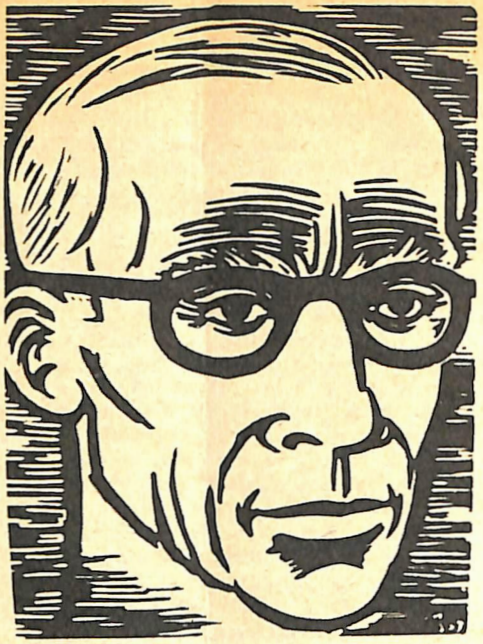

Station

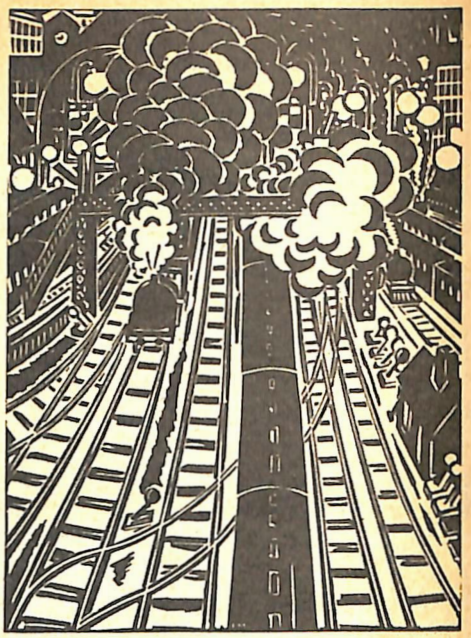

FRANS MASEREEL, UNIVERSEEL

Toen in de eerste wereldoorlog de bekende Franse schrijver Georges Duhamel als chirurg gemobiliseerd was, schreef hij zijn boek „La possession du monde", dat in 1924 bij de Wereldbibliotheek te Amsterdam onder de titel „Het bezit van de wereld" in het Nederlands verscheen. In de inleiding tot het lyrische leven wijst Duhamel op onze persoonlijke verwantschap met hen die tot onze wedergeboorte beelden en boeken en liederen hebben gemaakt. De kunstenaar heeft u gelukkige, moedige, nieuwe gedachten aangeboden en plotseling hebt gij — aldus Duhamel — bemerkt, dat u ze ook had. Hij heeft u eraan herinnerd, dat gij van hetzelfde geslacht zijt als hij.
De verwantschap waarover Georges Duhamel schrijft heb ik mijn leven lang gevoeld met de kunstenaar Frans Masereel. In zijn houtsneden in het bijzonder, herkende ik mijn gedachten, gevoelens en idealen. En nergens zag ik dit sterker bevestigd dan op de grote overzichtstentoonstelling in Antwerpen, ingericht ter gelegenheid van zijn tachtigste verjaardag. Deze expositie bracht Frans Masereel voor mij in de rij der allergrootsten in het rijk van de beeldende kunst en zeker tot de grootste grafische meester van de twintigste eeuw.

Vlaming

Frans Masereel werd op 31 juli 1889 in de badplaats Blankenberge in Vlaanderen uit gegoede ouders geboren. Hij stierf op 3 januari 1972 in de ouderdom van 82 jaar in Avignon en werd begraven op het Campo Santo van St. Amandsberg. Hier liggen kunstenaars, geleerden en flaminganten uit Gent en omgeving. Ondanks het feit, dat hij het grootste gedeelte van zijn leven buiten zijn geboorteland doorbracht — Frankrijk werd zijn tweede vaderland — en ondanks zijn universeel gericht kunstenaarsschap, bleef hij in diepste wezen een Vlaming. In een indrukwekkende reeks houtsneden heeft hij zijn land verheerlijkt en vereeuwigd. Masereel wordt dan ook beschouwd als de grondlegger van de moderne Vlaamse houtsnijkunst en met Jan-Frans en Josef Cantré, Joris Minne en Henri van Straten één van de pioniers van deze kunstvorm.

Strijder

„Ik ben niet estheet genoeg om er bevrediging in te vinden dat ik kunstenaar ben," heeft Masereel eens gezegd. Hij koos partij in het maatschappelijk gebeuren en zijn werk toont overduidelijk aan welke kant hij stond. Daarbij koos hij bewust de houtsnede als voornaamste expressiemiddel. „Daar kan ik meer mensen mee bereiken. Een tekening of een schilderij daar heb je er altijd maar één van. Van een houtsnede kun je honderden afdrukken maken. Ik heb altijd het volk willen bereiken. Het onderscheid tussen mensen die te veel en die te weinig hebben, heeft me altijd gekrenkt." En inderdaad, daar waar de menselijke waardigheid werd aangerand, stond Masereel met zijn scherp verweer in het eerste gelid. Hij was zijn gehele leven door een pleitbezorger en kameraad der verdrukten en der vervolgden. Niemand heeft duidelijker de absolute waanzin van de oorlog en de onzedelijkheid van het brute kapitalisme aan de kaak gesteld. De oorsprong van zijn groot kunstenaarsschap lag in zijn liefde voor de mensen. Hij volgde hen overal. In hun verdorvenheden en in hun vreugden. Zijn indringende opmerkingsgave gebruikte Masereel om zijn observatie om te zetten in een loflied van broederschap met al zijn gelijken. Rotsvast was zijn humanistische overtuiging, onwankelbaar zijn socialistisch ideaal.

Liederen van het leven

Het is op de straat, het is het volle leven waar het werk van de houtsnijder Frans Masereel werd geboren. In zijn jonge jaren was hij korte tijd leerling van de Akademie voor Schone Kunsten in Gent. De directeur zei op een goede dag tegen hem: „Er is hier niets meer voor u te leren. Vertrek en reis!" En Masereel is over de gehele wereld getrokken. Hij zag Frankrijk, Engeland, Duitsland, Zwitserland, Rusland, Tunesië, de Verenigde Staten, Spanje, China en overal heeft hij rondgekeken. En wat hij zag vinden we in zijn duizenden houtsneden terug. Afschuwelijk, afstotend, teder, hartverwarmend en altijd **waar! Liederen van het leven,** dat zijn vier woorden die boven Masereels oeuvre geplaatst kunnen worden.
Er zijn veel boeken van en over hem verschenen. Boordevol met houtsneden, zoals zijn beeldromans met als titels: Die Idee, Die Sonne, Jeunesse, Du noir au blanc, Antwerpen, Mijn Land, Hamburg, De Stad en vele meer. Natuurlijk illustreerde hij Uilenspiegel van Charles de Coster, maar ook werken van b.v.Walt Whitman, Oscar Wilde, Leo Tolstoi,

(achterzijde) Onze Lieve Vrouwe kerk van Antwerpen

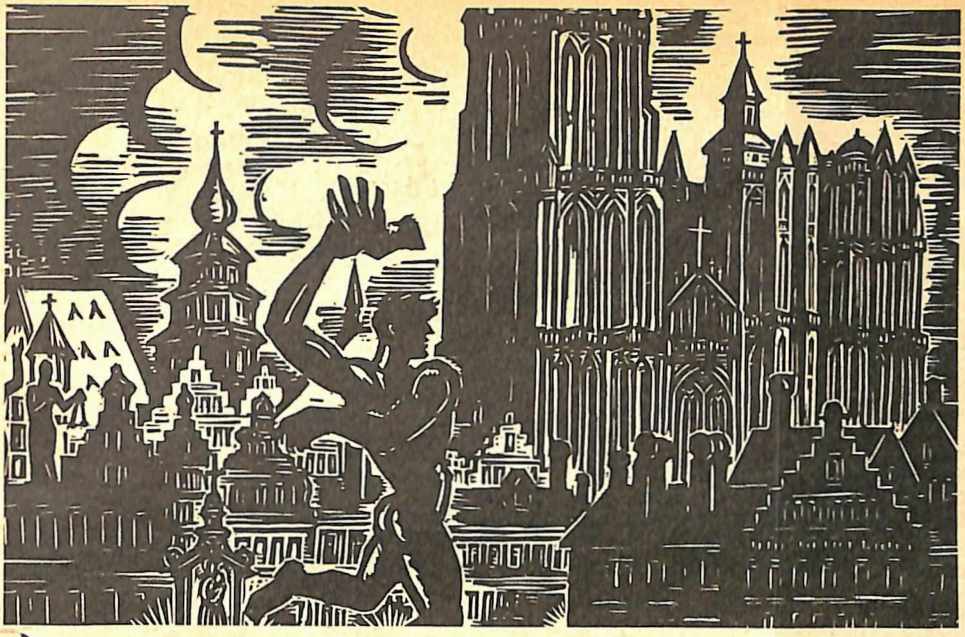

24, 25, Illustraties uit de Tijl Uilenspiegel

KUNSTENAAR

Francois Villon, Stijn Streuvels, Guy de Maupassant en Emile Verhaeren. Zijn vriend, uitgever en biograaf Pierre Vorms heeft in 1967 een bijzonder mooi werk, dat de titel draagt **Gespräche mit Frans Masereel** het licht doen zien. Boeiend beschreven zijn de vele ontmoetingen met beroemde tijdgenoten, schrijvers en politieke figuren. Over zichzelf zei Masereel: „Ik spreek niet graag over mijzelf. Ik verkies die zorg over te laten aan mijn werken die, naar ik meen, trouw mijn natuur, mijn dromen en mijn evolutie weergeven."

Vlucht der verbeelding

Tot 1949 woonde en werkte Frans Masereel in het zonnige Nice aan de Middellandse Zee, in het havengebied aan de Quai des deux Emmanuels. Na de tweede wereldoorlog, waarin al zijn werk verloren ging, begon hij opnieuw. Oude bezieling keerde geleidelijk terug, zijn kunst werd nu vooral gekenmerkt door de hoge vlucht der verbeelding. Zijn series van meestal 40 houtsneden worden uitgebracht door zijn goede vriend Pierre Vorms in Belvès (Dordogne) onder titels als Poëtes, Couples, Mains enz. In de eerste dagen van 1972 is de guts die Frans Masereel zovele lange jaren in het hout dreef tot stilstand gekomen.
Maar zijn onsterfelijk werk blijft en zal tot in lengte van dagen vertellen van de waanzinnige maar toch mooie wereld van de eerste zeven decennia van de twintigste eeuw.

Jan Kooijman

Het ontwaken

HET NIEUWE DECOR

Er zit in Hoog Catharijne, het gigantische betonnen overdekte winkelcentrum in Utrecht („Het hart van winkelend Nederland") een vreemd mannetje dat vreemde dingen doet. 's Morgens gaat ie zitten op een visserskrukje in een van die doorgaande galerijstraten, waar per dag duizenden mensen passeren; tegen het eind van de middag pakt ie z'n zaakje in en vertrekt; ik schat zeker 50 gulden rijker.
Z'n attributen: een wandelstok, een versleten winterjas, bijeengehouden door een vale riem, een verkleurde alpino-pet, een opengeslagen krant voor zich, waarop keurig naast elkaar een aantal reeds gedraaide sjekkies, en een opengeslagen metalen doosje. De dubbeltjes en kwartjes die daarin belanden weet hij de haastige gevers te ontlokken door wat het neutraalst te omschrijven valt als ongeschoolde vrije improvisatie op de restanten van een mandoline en bij tijden ook een mondharmonika, die hij tijdens het spelen bewegingsloos tussen naar schatting twee tanden geklemd houdt. Het valt niet makkelijk te horen wat hij speelt, want hij moet het opnemen tegen de continue stroom achtergrondmuziek die Hoog Catharijne op alle begaanbare plaatsen produceert. Desondanks is hij er dagelijks, en roeit met zijn geluid op tegen de klanken uit overal aanwezige luidsprekers.
Morgen zal ik het met de eerste vijf regels van dit verhaal verdiende honorarium in zijn blikje deponeren (als hij dan tenminste nog niet verwijderd is op last van de directie van BV Hoog Catharijne) omdat het hem toekomt. In hem eer ik het meest zonderlinge en tevens meest standvastige protest tegen de waanzin die in toenemende mate hem en ons omringt in semi-openbare gelegenheden als Supermarkten, winkelcenra, postkantoren, koopstraten en ander geordend beton. Er is een nauwelijks gesignaleerde opmars aan de gang van beschaafd-vrolijke, niet te hard afgedraaide muziek op plaatsen waar je voordien niets anders hoorde dan de geluiden die gewoonlijk voortvloeien uit de bezigheden die mensen op die plaatsen hebben, geroezemoes, geloop, kassagerinkel, een vertrouwde mengeling waarboven een enkeling zich verheft door een kreet, een nies of een lachbui.

Het nieuwe decor: een continue stroom James Last-Mantovani-achtige stemmingmakerij, die menigeen trouwens niet eens opvalt: het wordt steeds meer opgesnoven als de lucht die bij een huis hoort.
„Paper wall music", *behangselmuziek*, zei BUMA-directeur drs. Willemsen, toen ik m'n licht hierover bij hem opstak. Twee jaar geleden was ik me al rot geschrokken door een opmerking in het jaarverslag van deze organisatie die de auteursrechten voor componisten incasseert. De grootste groei werd toen voorzien in de sector „achtergrondmuziek", dat een *nauwelijks ontgonnen terrein* werd geacht. Vandaag schat dr. Willemsen dat aandeel in zijn totale incasso op 20 procent, het gaat al om enkele miljoenen. Zijn categorie „achtergrondmuziek" omvat weliswaar nog wel wat meer dan behangselmuziek, maar hierin zit nog steeds een spectaculaire groei.
Gelukkig is ook Willemsen, zij het met aarzeling, niet te beroerd om het woord „milieuverpesting" in de mond te nemen. Hij voelt zich dan ook tussen twee vuren zitten; één te veel om van behaaglijk te kunnen spreken.
Enerzijds moet hij de (vooral financiële) belangen van muzikale auteurs behartigen en dat brengt naar zijn inzicht ook mee het bevorderen van muziekmaken (in welke vorm dan ook). Anderzijds vreest hij als serieus muziekliefhebber dat er van het oprukkende behangsel een smaakbedervende werking uitgaat en daar zit hij ook wel mee.
Maar zo komen we niet veel verder, ook niet met het onderzoek dat de BUMA pas liet verrichten naar waar het winkelend publiek eigenlijk van houdt. Prettig dat de uitkomsten wetenschappelijk verantwoord zijn, maar ze lagen enigszins voor de hand. Populaire, niet te opdringerige muziek wil men horen, dus geen klassiek en ook geen jazz of underground, om maar wat te noemen.
Trouwens, en daar is het mij vooral om te doen: het gaat niet om smaak of

voorkeur, om Bach of de Gebroeders Brouwer. Op die manier blijft onbesproken dat er met de *groeisector achtergrondmuziek* een beslag wordt gelegd op als openbaar aangevoelde ruimte, terwille van met name commerciële belangen. Ook de BV Hoog Catharijne zal niet beweren dat zijn muzikale douche de hele dag openstaat tot nut van 't algemeen. De deuren van alle winkels zijn daar niet op slot en het gezellige, ontspannen huiselijke effect van de voortkabbelende deuntjes zorgt ervoor dat u makkelijker naar binnen loopt.
Niet dat verkopen een misdaad is, maar daar gaat het ook niet om. Het gaat om waar Willemsen begrijpelijkerwijs nog aarzelt, maar waar ik, zijnde niet directeur van de BUMA, makkelijker het blad van m'n mond neem: *milieu-verpesting*, waartegen het moeilijk knokken zal zijn. Het verweer is immers: de mensen willen het toch? vinden het toch gezellig? In ons soort samenleving wint de kwantiteit het te makkelijk van de kwaliteit. Het is dit soort redeneringen die sommigen er straks toe dwingen of oordopjes in te doen, óf verderop een plaatsje te zoeken als op het strand Hilversum 3 uit de transistor-radio's schalt. De meeste mensen houden er toch van? Of denkt u dat het geluid van de branding en de zeemeeuwen het zal winnen van Joost den Draayer?

Casper Vogel

Adres redactie en administratie:
Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis,
Hoofdstr. 84, Driebergen
Telefoon 03438-2878
Redacteur A. Zoetebier
Hoofdraadsman

EGO

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCHE GEESTELIJKE VERZORGING VOOR MILITAIREN. NR. 6 - JUNI 1975 - 14e JAARGANG

Abonnementsprijs ƒ 6,— per jaar, te storten op postgirorekening 480414 t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische Geestelijke Verzorging te Driebergen. Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.

- SCHEEPSRAMP
- JAZZ
- BOEKEN
- RUFUS
- THE NIGHTPORTER
- ARIE HAAN
- ALCOHOL
- PSSSSSST

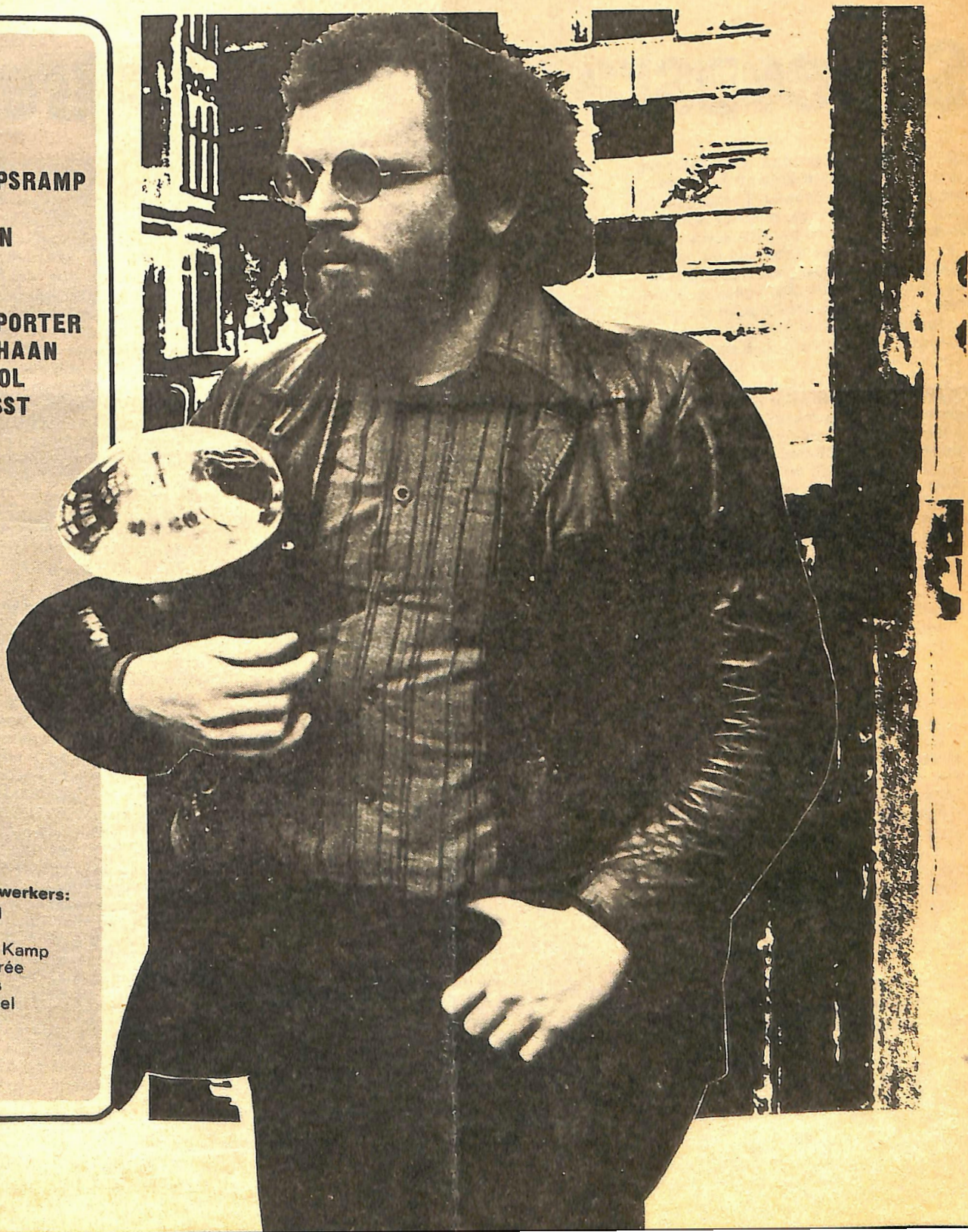

Vaste medewerkers:
Frits Barend
Wim Jesse
Bert van de Kamp
Peter J. Morée
Rien Robijns
Casper Vogel
Bert Vuijsje
Dick Zaal